

کامبیز نوروزی

حقوق‌دان

در ماه‌های گذشته در یادداشت‌های این ستون تلاش بر این بوده است که مسئله نظم/ بی‌نظمی حقوقی در ایران با رویکرد جامعه‌شناسی حقوق مورد بررسی قرار گیرد و مهم‌ترین عوامل وقوع وضعیت بی‌نظمی حقوقی شناخته و نشان داده شوند. از آنجا که وجود نظم حقوقی پایدار شرط لازم موفقیت در برنامه‌هاست، دولت جدید اگر می‌خواهد توفیقی بیابد باید وضعیت اختلال نظم حقوقی را بسیار جدی بگیرد و به آن بیندیشد و در سستش کند. سنت فکری غالب در ایران، عامل اصلی در تولید وضعیت بی‌حقوقی را نقض قانون می‌دانند. تصور شایع این است که قدرت سیاسی با نقض قانون برای جلب منافع شخصی و گروهی موجب بی‌نظمی است. این سخن اگرچه خطا نیست ولی عامل مهم‌تری را که نقضی اساسی‌تر و بنیادی‌تر دارد، نادیده می‌گیرد. آنچه عامل اصلی و زمینی بارور برای نقض قوانین است، نقض در قانون‌گذاری است. قانون‌گذاری ذهنی، آمرانه، رؤیایی، بی‌توجه به واقعیت‌های عینی و ناآشنا با مقتضیات زمانه مولد قوانینی است که از همان ابتدا فاقد قابلیت اجرایی هستند و محکوم‌اند به نقض. این نقض از قوانین فراگیر، مانند قوانین برنامه توسعه، تا قوانین موردی، مانند قانون جوانی جمعیت را دربر می‌گیرد. برای اثبات بیهودگی و بی‌اثری و حتی بدآثری این قوانین، کافی است به این نکته توجه شود که اگر این قوانین درست بودند و قابلیت اجرا داشتند، الان تمام شاخ‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ایران باید در مطلوب‌ترین و بهترین نقطه ایستاده باشند. اما می‌دانیم که اغلب شاخص‌ها از قبیل تورم، نرخ رشد، نرخ بی‌کاری، آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد و انواع جرائم و... تا تعارض‌های فرهنگی متعدد و دشوار در نقطه‌های بحرانی ایستاده‌اند. درمهریختگی نظام قانون‌گذاری در ایران چنان است که نمی‌توان دریافت بنیادهای نظری آن چیست. این یکی از موجبات وقوع وضعیت اختلال نظم حقوقی است. پرسش این است که نظریه عمومی حقوق ایران چیست؟ مجموعه قوانین بر اساس کدام نظریه عمومی حقوق یک سیستم واحد را می‌سازند؟ هر نظام حکومتی فلسفه سیاسی و ساختاری دارد که بر مبنای آن نظام حقوقی و میانی و اهداف آن تعریف شده و همه انواع قوانین بر همان مبنای و دنبال همان اهداف هستند. مثلاً در نظام‌های سوسیالیستی، دولت قدرتی قاهر است که بر تمام امور زندگی جامعه سیطره دارد. در چنین نظام سیاسی‌ای، از نهادهای بزرگ و مهم مانند مالکیت نا خصوصی‌ترین بخش زندگی مردم مانند خورد و خوراک و پوشش و آرایش نیز سوزهای حقوقی‌ای هستند که تحت امر دولت قرار داشته و برای آنها قوانین و مقررات ویژه وضع می‌شود. تقریباً همه چیز سوز قانون و مداخلات مستقیم دولت است. در این نظام‌ها دولت اندام، اختیار و قدرتی حاکم‌تری و مافوق دیگران دارد.

در انواع نظام‌های لیبرال، با طیف‌های مختلف، دولت خود را مجاز به مداخله‌های گسترده نمی‌داند و در نتیجه بسیاری چیزها در قلمرو قانون‌گذاری وارد نمی‌شوند یا کمتر وارد می‌شوند؛ مگر در جاهایی که دولت به خاطر نظم عمومی، استثنائات ناگزیر از مداخله باشد. بخش‌های زیادی از اقتصاد، فرهنگ و زندگی اجتماعی و خصوصی آزاد است و دولت در آنها مداخلات حداقلی دارد و قانون‌گذاری چندانی نمی‌کند. انواع نظام‌های سیاسی دیگر نیز وجود دارند که هر یک بنا بر بنیادهای نظری خود، نظریه عمومی حقوق خود را داشته و در همان چارچوب عمل می‌کنند.

اما در ایران هیچ معلوم نیست نظام قانون‌گذاری کشور تابع چه نظریه بنیادی است. نگاهی به انواع قوانین نشان می‌دهد هر قانون تابع یک دیدگاه نظری است. قوانین پر از تناقضاتی هستند که در برخورد با یکدیگر جز اغتشاش نمی‌سازند. مجموعه قوانین مانند جعبه دنده‌ای هستند که در هم فرورفته‌اند ولی با هم متناسب نیستند و بالاخره همدیگر را خرد می‌کنند و می‌شکنند.

بعنوان نمونه، قوانین و مقرراتی برای خصوصی‌سازی تصویب می‌شوند. این قوانین متضمن گرایش‌های سرمایه‌داری‌اند. صاحبان سرمایه به دنبال امنیت سرمایه و سود سرمایه‌اند. اما از سوی دیگر مقررات متعددی برای قیمت‌گذاری کالاها وضع می‌شود. اجازه واردات و صادرات کالاها مستمراً تغییر می‌کند. دولت صدور یا ورود کالا را ناآهنگ ممنوع می‌کند. این شیوه مداخله حاکم‌تری

با آنچه در خصوصی‌سازی دنبال می‌شود، در تناقض است و اقتصاد دولتی را نمایان می‌کند.

چهارشنبه ۷ شهریور ۱۴۰۳
۲۳ صفر ۱۴۴۶
۲۸ آگوست ۲۰۲۴
سال بیست‌ویکم
شماره ۴۹۱۴
۲۰ هزار تومان
۱۲ صفحه

با همت خانه اندیشمندان علوم انسانی
انتشارات کتاب شرق «کتاب‌والا» را رونمایی کرد
روشنفکر چندپهللو
علی رضاقلی به روایت فرشاد مومنی
سیدمحمد بهشتی، رضا مجیدزاده و رسول رئیس جعفری

در «شرق» امروز می‌خوانید: تداوم حمایت چین از ماشین جنگی پوتین • سرنوشت پاول دوژف چه می‌شود • تقدیر مسئول ستاد مردمی جاماندگان اربعین از دست‌اندرکاران این اجتماع بزرگ فرهنگی

«شرق» از فضای مثبت سیاسی-اجتماعی کشور و شکل‌گیری خبرهای خوشایند در پی آغاز به کار دولت چهاردهم گزارش می‌دهد

بارقه‌های امید

گزارش تینریک در صفحه ۲ بخوانید

۱۳ توصیه کلیدی رهبر انقلاب به دولت چهاردهم در نخستین دیدار پس از تشکیل کابینه

اولویت فوری، حل مسئله گرانی و تورم است

این گزارش را در صفحه ۲ بخوانید. تکمیل این‌گاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری

یادداشت

سخنی با بانوی محیط زیست کشورمان

عبدالحسین طوطیانی

پژوهشگر کشاورزی

سرکار خانم انصاری! باور دارم که آمده‌اید تا بر تخریب محیط زیست کشورمان خط پایانی بکشید. تخریبی که اوج آن را در سه استان شمالی کشور شاهد هستیم. تردیدی هم ندارم که برای چنین عزمی نیاز به همراهی تمامی مردم کشورمان دارید. مردمی که آگاهانشان در روند این دهه‌های تخریب تنها شاهدانی دست و پا بسته بودند. شاهدانی که ناله‌های نحیف هشدارشان در غرش بولدورها هرگز به گوش نمی‌رسید. بایستی یقین داشته باشیم مردم اصلی‌ترین سرمایه انسانی بیکران و نیز

رایگان برای حفاظت از محیط زیست خود خواهند بود. نکته دیگر تاکید بر ضرورت تغییر نگاه از انسان‌محوری به راهبرد اکوسیستم‌محوری برای صیانت از عرصه زیای حیات است. متأسفانه در چند دهه گذشته بسیاری از پروژه‌های خرد و کلان که تحت عنوان توسعه و به بهانه اشتغال‌زایی و... تصویب و اجرا شده، در تضاد با پایداری بستر حیات و با توجه دستیابی به بهبود زندگی جامعه حال حاضر بوده است. در حالی که جایگاه انسان، تنها با همزیستی عادلانه در اکوسیستم و در تعادل با دیگر صاحبان حیات تعریف شده و هرگز حق مالکیت، تصرف و تغییر کاربری منحصره‌فرد در آن را ندارد. کلام آخر آنکه اگر سازمان محیط زیست بخواهد برنامه جامع حفاظت در تمامی سطح کشور را داشته باشد، باید از چندانگی مدیریت منابع طبیعی و محیط زیست اجتناب شده و هر همراهی تمامی مردم کشورمان دارید. مردمی که آگاهانشان در روند این دو حوزه موجب اختلال در مدیریتی منسجم خواهد بود. امید آنکه با ادغام عرصه منابع طبیعی با سازمان حفظ محیط زیست از خلاهای مدیریت آنها کاسته شود.

یادداشت

«حکمرانی اخلاقی» در دولت پزشک‌یان

رحیم عبادی

عضویت علمی دانشگاه فرهنگیان

دکتر مسعود پزشک‌یان رئیس‌جمهور در دوران مبارزات انتخابی و سپس بعد از پیروزی در انتخابات مفاهیم ارزشمندی همچون صداقت، اعتماد آفرینی، مسئولیت‌پذیری، رضایت مردم، مشتری‌مداری، قانون‌گرایی و عهد و پیمان با مردم را مورد توجه و تأکیدات مکرر خود قرار داده است که بسیاری مورد توجه و اقبال مردم و صاحبان آرا قرار گرفته و شاید بتوان گفت راز و رمز موفقیت و پیروزی ایشان در انتخابات ۱۵ تیرماه ۱۴۰۳ ریاست‌جمهوری در میان رقبا، مروهون این اندیشه و باور و گفتمان اخلاقی بود. این مفاهیم در علم مدیریت اخلاق حرفه‌ای نامیده می‌شود. منظور از اخلاق حرفه‌ای چیست؟ اخلاق حرفه‌ای مسئولیت‌پذیری صاحبان سازمان‌ها و مشاغل در برابر حقوق صاحبان حق است. برای درک بهتر موضوع نکاتی بیان می‌شود:

۱- با وقوع انقلاب‌های صنعتی اطلاعاتی و ارتباطی، جوامع به سمت مدنی‌شدن پیش رفتند و با وجود غلبه صنعت و تکنولوژی بر جوامع، همواره تلاش شده است که انسان‌ها همچنان از ارزش ذاتی و انسانی خود برخوردار شوند و هویت و ارزش‌های الوالی انسانی و اخلاقی استوار بمانند و آنچه در جوامع مدنی و مدرن بیشتر مورد تأکید و انتظار است، رعایت حقوق آحاد جامعه (اعم از حقوق فردی و اجتماعی) در موقعیت‌های متفاوت برای هم‌زیستی مسالمت‌آمیز از یک سو و تلاش برای پیشرفت و تعالی و کمال انسانی از سوی دیگر است. به عبارتی همه انسان‌ها شهروندی هستند که براساس قانون از همه حقوق فردی، اجتماعی، سازمانی، ملی و حتی بین‌المللی برخوردار می‌شوند. این دغدغه به‌تدریج در قالب مسئولیت‌های اخلاقی نمایان شد و همه سازمان‌ها، بنگاه‌ها و دولت‌ها ملزم به رعایت حقوق ذی‌نفعان در قالب منشور اخلاقی و عهدنامه اخلاقی و به عبارتی سند اخلاقی شدند. سند اخلاقی فراگیرترین بیانیه رسمی یک دولت یا یک سازمان حرفه‌ای در تبیین مسئولیت‌های اخلاقی خود در قبال حقوق محیط درونی و بیرونی است.

۲- تعبیر زیبایی از استاد علامه جعفری (ره) نقل شده که می‌گوید دین برادر بزرگ‌تری دارد به نام اخلاق، وقتی دین برادر بزرگ‌تر را کنار می‌گذارد و با قدرت همدم می‌شود، صاحب فرزندی می‌شود به نام مصلحت که این فرزند هم دین را می‌کشد و هم اخلاق را و دفتر تاریخ پر از مصلحت‌های شوم است. اخلاق امری فرآیندی است اگرچه ادیان الهی عالی‌ترین مروج اخلاق هستند اما موضوع اخلاق فراتر از مأموریت‌های دینی و آیینی است. اخلاق یک امر انسانی است گرچه اخلاق دارای ارزش‌های ایدئولوژی است اما ارزش‌های اخلاقی فراتر از ارزش‌های ایدئولوژیک است. اخلاق یک موضوع فرآیندی و تبیین‌شده است گرچه برخی ملت‌ها و تمدن‌ها در اخلاق پیشرو هستند، اما اخلاق محصور به اقوام و ملت‌های خاص در تمدن‌های مختلف نیست بلکه یک موضوع

فرآیندی و حقوق بشری است.
۳- اخلاق حرفه‌ای پیشینه‌ای طولانی در تاریخ و فرهنگ ملت‌ها داشته و امروزه در کشورها و جوامع توسعه‌یافته و حتی در حال توسعه نیز محور و مدار حکمرانی است تا جایی که هم‌اینک در کشورهای اسکندیناوی و در شمال اروپا، کشورهای مثل دانمارک، فنلاند، نروژ و سوئد از این مفهوم تحت عنوان «حکمرانی اخلاقی» یاد می‌شود و اساس حکمرانی این دولت‌ها بر اخلاق حرفه‌ای است. در ایران عزیز ما از گذشته‌های دور اخلاق در علوم متعدد از جمله در علوم پزشکی مورد توجه بوده و حتی شخصیت‌های مسلمان و بزرگی همچون محمد بن زکریا الرازی پایه‌گذار اخلاق حرفه‌ای در علوم پزشکی بوده‌اند و از آنجا که علوم پزشکی بیش از سایر علوم به امور خصوصی و شخصی بیمار همچون رازداری، امانت‌داری، سلامت و حیات بیمار و... اهتمام دارد اخلاق حرفه‌ای در علم پزشکی بیش از سایر علوم مورد اهتمام بوده و شاید توجه و تمرکز دکتر پزشک‌یان رئیس‌جمهور محترم ناشی از رفتار و تعهدات حرفه‌ای ایشان یعنی حرفه پزشکی است گرچه بنیان‌های اعتقادی وی به‌ویژه تمسک به نهج‌البلاغه و الزامات سیره علوی بر این مزیت افزوده است.
۴- به نظر می‌رسد دولتی که امروز در پرتو ارزش‌ها و باورها‌های آقای دکتر پزشک‌یان شکل گرفته و به دنبال استقرار نظام حکمرانی اخلاقی است، بیش از هر زمان دیگری به شناخت و الزامات اخلاق حرفه‌ای نیازمند است. این‌جانب به عنوان یک معلم دانشگاه که بیش از ۱۰ سال به تدریس این مبحث مشغول هستم، بی‌مناسبت ندیدم که این تجربه را در آستانه استقرار دولت وفاق ملی با دست‌اندرکاران مدیریت کشور به اشتراک بگذارم تا زمینه‌ای برای الزامات اخلاق حرفه‌ای در دولت بیش از گذشته مهیا شود و مدیریت کشور در دولت آقای دکتر پزشک‌یان بتواند نوبدبخش حکمرانی خوب که همانا حکمرانی اخلاقی است متعهد شود. فراموش نکنیم امروزه اخلاق حلقه مفقوده حکمرانی در جامعه ماست. مردم از بدعهدی، دروغ‌گویی، تظاهر و ریا، ناراستی، قانون‌گریزی، بداخلاقی دولت‌ها و شیوه‌های حکمرانی خسته شده‌اند. این امر موجب کاهش و افول سرمایه اجتماعی جامعه ایرانی شده است.
۵- برای تبیین اخلاق حرفه‌ای در یک سازمان و نهاد و ازجمله در دولت به عنوان یک سازمان بزرگ قبل از اینکه عهد و پیمانی با ذی‌نفعان و صاحبان حق بسته شود، لازم است ارزش‌های کلیدی آن سازمان یا بنگاه تعریف و تبیین شود تا همگان ضمن درک مشترک و درست از ارزش‌های مورد انتظار آن سازمان یا دولت با حکومت، زمینه تحقق آن ارزش‌ها را به صورت حرفه‌ای فراهم کنند.

برگزیده‌ها

جاده‌های یتیم مسافران، چشم‌انتظار وعده‌ها

۴۰ درصد تیم پناهندگان پارالمپیک ایرانی هستند

«شرق» قیمت اسکناس آمریکایی در بازار آزاد را با داده‌های تورم بررسی می‌کند

نرخ دلار؛ کاذب یا واقعی؟

رئیس سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر در نشست خبری مطرح کرد

تهران را گارانتی نمی‌کنیم

هشدار به درگاه‌های واسط بانکی

حق الناس خط قرمز ماست

سرتیپ سیدتیمور حسینی

رئیس پلیس راهور فراجا

یادداشت

یک قاب تجربه (۱)

موازنه مثبت در روابط خارجی

جلیل سازگارزاد

فروردین ماه ۱۳۸۱ در معیت هیئت پارلمانی ایران در اجلاس سالانه اتحادیه بین‌المجالس در کوبا شرکت کردم. در حاشیه اجلاس فرصتی فراهم شد تا نمایندگان مجلس شورای اسلامی ایران با فیدل کاسترو، رهبر کوبا، دیداری داشته باشند. این دیدار در یک بعدازظهر بهاری در هاوانا و در دفتر کار کاسترو که با مبلمان و صندلی‌های قدیمی و بسیار معمولی و ساده که به نظر می‌رسید یک قرن از عمر آنها می‌گذرد، تزیین یافته بود، برگزار شد. در این دیدار سه‌ساعته (معمولاً سخنرانی‌ها و دیدارهای فیدل کاسترو طولانی بود) به گرمی از نمایندگان ایرانی استقبال و شخصاً با قهوه کوبایی پذیرایی کرد. ساده، بی‌ریا و صمیمانه! در کنار ایشان بانویی جوانی مسئولیت ترجمه را برعهده داشت. اما ره‌آورد مهم این گفت‌وگو را می‌توان به تحلیل او از روابط کوبا و روسیه اختصاص داد. به تعبیر کاسترو، کوبا متحد اصلی و مهم شوروی در آمریکای لاتین و روابط آنها استراتژیک قلمداد می‌شد. رهبر کوبا بعد از ارائه تحلیلی تاریخی از روابط دو کشور کوبا و شوروی با کلاه شدید از رهبران شوروی آنها را متمم به خیانته به کوبا کرد. فیدل کاسترو با بازگوکردن رفتار روس‌ها در روزهای سختی که کوبا در تقابل با آمریکا به آن روبرو شده، اظهار کرد که علاوه بر اینکه در آن روزهای حساس و سرنوشت‌ساز کوبا را تنها گذاشتند بلکه از پشت به آنها خنجر زدند. رهبر کوبا با مقایسه رفتار روس‌ها و آمریکایی‌ها، معتقد بود که آمریکایی‌ها که ۶۰ مایلی کوبا بودند، هیچ‌گاه چنین رفتار ناچونمردانه‌ای را که روس‌ها به‌عنوان متحد استراتژیک کوبا با آنها کردند، مرتکب نشدند. فیدل کاسترو در حالی که روس‌ها را به‌شدت سرزنش می‌کرد، به مقامات ایران توصیه و سفارش کرد در تنظیم روابط با روسیه باید بسیار هوشمندانه عمل کنند و از اعتماد جدی به آنها پرهیز کنند. فیدل کاسترو با ذکر تجارب خود از اقدامات روس‌ها

در رابطه با کوبا از نمایندگان مجلس ایران درخواست داشت تا این پیام را به ایران منتقل کنند.